

Inspectie Justitie en Veiligheid
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Demonstraties in coronatijs

*Informatievoorziening en besluitvorming door de
politie voorafgaand aan en tijdens de demonstraties
op 1, 2 en 3 juni 2020*

Inhoudsopgave

	Voorwoord	3
1	Inleiding	5
1.1	Introductie	5
1.2	Context	6
1.3	Afbakening	6
1.4	Onderzoeksvraag	7
1.5	Aanpak	7
1.6	Leeswijzer	8
2	Bevindingen	9
2.1	Taken van de politie	9
2.2	Informatie voor aanvang van de demonstratie	10
2.3	Operationele besluiten voor aanvang van de demonstratie	13
2.4	Informatie tijdens de demonstratie	15
2.5	Operationele besluiten tijdens de demonstratie	16
3	Conclusies en aanbevelingen	18
3.1	Conclusies	18
3.2	Aanbevelingen	19
	Bijlagen	
I	Afkortingen	20

Voorwoord

Demonstreren is een grondrecht. Op basis van artikel 9 van de Grondwet en de uitwerking hiervan in de Wet openbare manifestaties (Wom) heeft iedereen in Nederland het recht om te demonstreren. De politie heeft als taak om dat recht te faciliteren en te beschermen. Zo lang een demonstratie vreedzaam verloopt en de veiligheid van de demonstranten en omwonenden wordt gewaarborgd, doet de politie er alles aan om de uitoefening van dat recht mogelijk te maken. Soms levert het recht om te demonstreren echter spanningen op met andere rechten, belangen of adviezen. Zo wordt, in verband met het coronavirus, sinds 15 maart 2020 aan iedereen in Nederland gevraagd om 1,5 meter afstand van elkaar te bewaren. Dit kan een beperking in het kader van de gezondheid vergen, zoals dat ook mogelijk is op basis van de Grondwet en de Wom.

Eind mei 2020 stierf een Afro-Amerikaanse man in de Verenigde Staten ten gevolge van politiegeweld. Dit incident leidde binnen en buiten de Verenigde Staten tot demonstraties tegen politiegeweld en racisme. Ook in Nederland. Op 1, 2 en 3 juni werd respectievelijk in Amsterdam, Den Haag en Rotterdam gedemonstreerd.

De Inspectie heeft door middel van een quickscan onderzocht op welke wijze de politie in de aanloop naar en tijdens deze demonstraties heeft gehandeld. De bevindingen geven een beeld van de complexiteit van het vooraf inschatten van het aantal demonstranten. Ook laten de bevindingen het belang zien van een goede verbinding met de organisatoren van de demonstraties en de demonstranten en van de keuze voor de locatie om te demonstreren. De Inspectie hoopt hierdoor een bijdrage te leveren aan de voorbereiding op en eventueel ingrijpen tijdens nieuwe demonstraties.

De Inspectie bedankt alle medewerkers van de politie-eenheden Amsterdam, Den Haag en Rotterdam die tijd hebben vrijgemaakt om mee te werken aan dit onderzoek.

H.C.D. Korvinus

Inspecteur-generaal Inspectie Justitie en Veiligheid

1

Inleiding

1.1 Introductie

Op 25 mei 2020 overleed George Floyd, een 46-jarige Afro-Amerikaanse man, in de Verenigde Staten als gevolg van politiegeweld. Floyd stierf nadat een politieagent met zijn knie bijna negen minuten op Floyds nek leunde, terwijl deze geboeid met zijn buik op straat lag. De beelden van dit politiegeweld zijn gefilmd en wereldwijd uitgezonden.

Dit politiegeweld leidde binnen en buiten de Verenigde Staten tot demonstraties tegen racisme. In Nederland is op 1 juni in Amsterdam, op 2 juni in Den Haag en op 3 juni in Rotterdam tegen racisme gedemonstreerd. Later volgden meer demonstraties in andere Nederlandse steden.

Op het moment van deze demonstraties raakten in Nederland nog steeds mensen met het coronavirus besmet. Om verspreiding van het coronavirus tegen te gaan, is het noodzakelijk om – ook bij demonstraties – ten minste anderhalve meter afstand van andere mensen te houden.¹ Dit kan betekenen dat omwille van de gezondheid het recht op demonstreren wordt beperkt, zoals omschreven in de Grondwet en de Wet openbare manifestaties (Wom).

In Amsterdam kwamen duizenden mensen naar de demonstratie op de Dam. Hierbij konden door de grote opkomst de demonstranten geen anderhalve meter afstand tot elkaar houden. De demonstratie in Den Haag verliep zonder noemenswaardige incidenten. De grote opkomst voor de demonstratie in Rotterdam was aanleiding om in te grijpen, omdat de anderhalve meter niet meer gewaarborgd kon worden.

Het verschil in verloop van de demonstraties vormt voor de Inspectie Justitie en Veiligheid (hierna: Inspectie) de aanleiding om de handelwijze en het handelingsperspectief van de politie voorafgaand en tijdens de demonstraties te onderzoeken.

¹ Zie de RIVM-richtlijnen (<https://www.rivm.nl/coronavirus-covid-19>)

1.2 Context

De wet geeft geen eenduidige definitie van een demonstratie. Wel staat vast dat het om een collectieve meningsuiting (twee of meer mensen) van een groep mensen met een gedeeld standpunt en een min of meer onderlinge band moet gaan in een publiek toegankelijke of openbare ruimte.² Jaarlijks worden in Amsterdam en Den Haag ca. 1.500 demonstraties gehouden en in Rotterdam ca. 400 per jaar.

Het recht om te demonstreren is een belangrijk recht en is daarom opgenomen in artikel 21 van het Internationaal Verdrag inzake Burger- en Politieke Rechten (IVBPR), artikel 11 van het Europees verdrag van de Rechten van de Mens (EVRM), artikel 9 van de Grondwet (Gw) en de uitwerking hiervan in de Wet openbare manifestaties (Wom). Dit leidt ertoe dat de demonstratievrijheid zoveel mogelijk wordt gerespecteerd en dat zorgvuldig wordt omgegaan met het eventueel beperken van de uitoefening van dit recht. De overheid kan alleen aanvullende wettelijke regels stellen aan het recht op demonstraties om de gezondheid te beschermen, in het belang van het verkeer en ter bestrijding van of voorkomen van wanordelijkheden.³

Ten tijde van de antiracisme demonstraties op resp. 1, 2 en 3 juni hadden de voorzitters van de veiligheidsregio's, om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan, voorschriften opgesteld voor het gebruik van de openbare ruimte.⁴ Deze regels leidden tot de zogenoemde 'intelligente lockdown'. De voorschriften behelzen verschillende maatregelen zoals het houden van anderhalve meter afstand en zijn bedoeld om de verspreiding van het virus tegen te gaan. Bij de aanvraag van een demonstratie dient mede getoetst te worden aan deze voorschriften.

Op maandag 1 juni, Tweede Pinksterdag, de dag van de demonstratie in Amsterdam, werden de voorschriften enigszins versoepeld. Vanaf deze datum was er geen limiet meer voor het aantal personen dat in de buitenlucht bijeen mocht komen en konden cafés en restaurants onder voorwaarden open. De anderhalve meter afstand die mensen onderling in acht moesten nemen, bleef van kracht. Dat voorschrift gold ook voor eenieder die aan de demonstraties in Amsterdam, Den Haag of Rotterdam deelnam.

1.3 Afbakening

De Inspectie is belast met het toezicht op de taakuitvoering van de politie.⁵ Vanuit dit toezicht op de taakuitvoering, onderzoekt de Inspectie de voorbereiding op en de handhaving door de politie tijdens de demonstraties in coronatijd. De bestuurlijke besluitvorming en het perspectief van de organisator van de demonstratie over het politieoptreden vallen buiten de scope van dit onderzoek.

² Gemeente Amsterdam, politie en Openbaar Ministerie (2018), Demonstreren 'bijkans heilig'.

³ Zie Grondwet, art. 9 lid 2. In de Wet openbare manifestaties (Wom) worden de bevoegdheden van overheidsorganen uitgewerkt.

⁴ Veiligheidsberaad (2020), Model noodverordening Covid-19. De voorschriften in deze noodverordening zijn gebaseerd op de aanwijzing van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) d.d. 26 mei.

⁵ Politiewet 2012, art. 65, lid 1.

Na de demonstraties in Amsterdam, Den Haag en Rotterdam zijn er in meer steden demonstraties gehouden. Dit onderzoek van de Inspectie beperkt zich tot de eerste drie demonstraties.

1.4 Onderzoeksvraag

De hoofdvraag in dit onderzoek naar demonstraties in coronatijd, luidt:

Op welke wijze heeft de politie in Amsterdam, Den Haag en Rotterdam gehandeld in aanloop naar en tijdens de demonstraties en waarom heeft de politie op deze manier gehandeld?

Om deze hoofdvraag te beantwoorden, zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

1. Welke taak heeft de politie bij de voorbereiding op een demonstratie en wat zijn haar bevoegdheden tijdens een demonstratie?
2. Welke informatie was er bij de politie voorafgaand aan de demonstraties beschikbaar?
3. Welke operationele besluiten zijn er door de politie voorafgaand aan de demonstraties genomen?
4. Welke informatie had de politie ter beschikking gedurende de demonstraties?
5. Welke operationele besluiten zijn er tijdens de demonstratie door de politie genomen?

1.5 Aanpak

Documenten

Om informatie voor het onderzoek 'Demonstraties in coronatijd' te verkrijgen, bestudeerde de Inspectie wetgeving en beleidsstukken van de politie. In deze stukken staat beschreven wat de taken van de politie bij demonstraties zijn.

Om inzicht te krijgen in de informatievoorziening voorafgaand en tijdens de demonstraties in Amsterdam, Den Haag en Rotterdam, heeft de Inspectie de zelfevaluatie van de politie over de informatievoorziening ontvangen. Daarnaast heeft de Inspectie de bij de politie beschikbare informatie voorafgaand en tijdens de demonstraties opgevraagd en bestudeerd.

Interviews

De Inspectie sprak in Amsterdam, Den Haag en Rotterdam met een deel van de politiemensen dat bij de demonstraties aanwezig was en met de medewerkers binnen de politie die verantwoordelijk waren voor de informatievoorziening voorafgaand en tijdens de demonstratie. Voor beide groepen organiseerde de Inspectie interviews in groepsverband, zodat de deelnemers elkaar konden aanvullen en een zo compleet mogelijk beeld van de praktijk naar voren konden brengen.

Daarnaast heeft de Inspectie in Amsterdam, Den Haag en Rotterdam de tijdens de demonstratie verantwoordelijke commandant van de eenheid geïnterviewd.

1.6 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 beschrijft de taken van de politie, de beschikbare informatie en operationele besluiten voorafgaand aan en tijdens de demonstratie. Hoofdstuk 3 geeft een analyse en duiding van de bevindingen en gaat in op de conclusies en aanbevelingen van de Inspectie.

2

Bevindingen

2.1 Taken van de politie

Reguliere taak bij de demonstraties

In de meeste gevallen kondigt een organisatie van een demonstratie deze vooraf aan bij de gemeente waar de demonstratie wordt gehouden.⁶ De gemeente geeft deze kennisgeving door aan de politie. Als er (nog) geen formele kennisgeving is, kan de intentie om te demonstreren aan het licht komen via andere kanalen zoals de sociale media, posters, flyers of mondelinge communicatie.

De politie maakt als onderdeel van haar werkwijze voorafgaand aan de demonstratie een risico-inschatting. Hierbij kijkt de politie naar de beoogde demonstratielocatie, het risico op vermenging van groepen, het aantal demonstranten, het programma van de demonstratie en het kunnen waarborgen van de veiligheid van wijkbewoners en demonstranten. De politie kijkt tevens naar eerdere ervaringen met de organisator en de sfeer waarmee de demonstratie is omgeven. Indien nodig organiseert de politie een vooroverleg met de organisator om praktische zaken en de standaardvoorschriften te bespreken.

Op basis van de risico-inschatting werkt de politie operationele scenario's uit die zich voor en tijdens de demonstratie kunnen voordoen, zoals een groter aantal deelnemers dan verwacht of een eventuele tegendemonstratie. De politie gebruikt dit om de noodzakelijke maatregelen te bepalen (zie paragraaf 2.3).

De organisator van een demonstratie is primair verantwoordelijk voor het veilige en ordelijke verloop van de demonstratie. Daarnaast is de organisator verantwoordelijk voor de veiligheid en het gedrag van deelnemers en sprekers. Als iemand zich niet aan de afspraken en/of voorschriften houdt, is de organisatie als eerste aan zet om deze persoon tot de orde te roepen.

Tijdens de demonstratie is de politie verantwoordelijk voor het handhaven van de openbare orde en fungeert de politie als het aanspreekpunt voor de organisatie, deelnemers, omwonenden en ondernemers. Het uitgangspunt bij de politie voor een eventueel politieoptreden is dat dit is gericht op het kunnen uitoefenen van het recht op demonstraties, een veilig en ordelijk verloop van de demonstratie en het

⁶ Het verschilt per gemeente hoeveel tijd de organisator deze voorafgaand aan de demonstratie moet aanmelden. In de meeste gemeenten is de termijn vastgelegd in de Algemene Plaatselijke Verordening (APV). De termijn kan variëren van 24 uur tot 96 uur voorafgaand aan de demonstratie.

voorkomen van escalatie. Daarnaast is de politie belast met het opsporen van eventuele strafbare feiten en het uitvoeren van de aanwijzingen van de burgemeester.

Specifieke taak ten aanzien van het coronavirus

Naast het handhaven van de openbare orde en een veilig en ordelijk verloop van de demonstratie is het in verband met de verspreiding van het coronavirus van belang dat demonstranten onderling ten minste anderhalve meter afstand houden. De deelnemer aan een demonstratie is in eerste instantie zelf verantwoordelijk voor zijn of haar gezondheid. De organisator heeft de eerste verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat de deelnemers bekend zijn met de RIVM-richtlijnen en ervoor te zorgen dat ze worden nageleefd. Het college van burgemeester en wethouders draagt zorg voor de algemene infectieziektenbestrijding.⁷

De gemeente of de politie gaat voorafgaand aan de demonstratie na of de gekozen locatie geschikt is om de anderhalve meter na te leven. Als het aantal verwachte deelnemers te groot is voor de locatie, adviseert de politie de burgemeester over een mogelijk alternatieve locatie.⁸ De burgemeester neemt uiteindelijk het besluit over de locatie en het al dan niet laten doorgaan van een demonstratie. Voorts wordt bekeken of er goede afspraken te maken zijn met de organisator voor het naleven van de corona-maatregelen.

2.2 Informatie voor aanvang van de demonstratie

Amsterdam

Op zaterdag 30 mei kreeg de informatieorganisatie van de Amsterdamse politie het bericht dat op 1 juni mogelijk een antiracisme demonstratie op het Museumplein zou worden gehouden.⁹ Dat leidde tot een discussie op social media over het evenement. Daarbij waren de meningen verdeeld over de demonstratie. Gezien de negatieve reacties op social media besloot de organisator van het evenement om de organisatie neer te leggen.

Op zondag 31 mei kondigde een aantal actiegroepen, waaronder Kick Out Zwarte Piet (KOZP) en Black Queer & Trans Resistance Nederland, een solidariteitsactie aan bij de gemeente. Deze actie zou op maandag 1 juni van 17:00 tot 18:30 uur op de Dam plaatsvinden en werd gedeeld met de groep van de demonstratie op het Museumplein. Op dat moment hadden circa 500 mensen zich voor de actie via social media aangemeld.

Maandagochtend constateerde de politie dat de verschillende initiatieven tot één demonstratie waren samengevoegd. De organisator schatte het aantal deelnemers op ca. 250 – 300. Vanaf dat moment nam de onrust op social media af en waren er geen aanwijzingen dat ongeregelde heden zouden plaatsvinden tijdens de demonstratie.

In de loop van de dag liep het aantal aanmeldingen voor de demonstratie op social media op van 500 mensen, naar uiteindelijk zo'n 2.000 mensen. Daarnaast gaven ca. 3.400 mensen aan geïnteresseerd te zijn in de demonstratie.

⁷ Zoals beschreven in de Wet publieke gezondheid.

⁸ Regionaal Beleidsteam COVID-19 (2020), Geactualiseerde beleidslijn demonstraties.

⁹ Daarnaast was het Museumplein, in de nabijheid van het Amerikaanse consulaat, met antiracisme leuzen beklad.

De ervaring van de politie opgedaan bij eerdere demonstraties is dat een derde van de geïnteresseerden uiteindelijk komt opdagen. Daarbij verwachtte de organisator tussen de 200 en 300 mensen. De politie schatte het aantal mensen dat daadwerkelijk zou komen opdagen daardoor lager in dan dat op sociale media stond aangegeven.¹⁰

Den Haag

De politie in Den Haag monitort op social media continu berichten die gaan over politiegeweld. Zij doet dit sinds het overlijden van Mitch Henriquez¹¹, op 28 juni 2015, die daags ervoor door de politie was aangehouden. Op 27 mei onderschepte de politie berichten waarin een relatie tussen de dood van George Floyd en het overlijden van Mitch Henriquez werd gelegd.

Op zondagavond 31 mei kwam de politie een bericht op social media tegen, waarin een oproep werd gedaan om op 2 juni naar Den Haag te komen om tegen politiegeweld te demonstreren. Hierbij werd wederom een link gelegd naar enkele Haagse incidenten (zoals het overlijden van Mitch Henriquez en de vermeende discriminatie door de politie van bureau Hoefkade).

Op maandagochtend 1 juni nam het politienetwerkteam¹² contact op met KOZP, de organisator van de demonstratie. Deze organisatie gaf aan met circa 200 mensen naar het Malieveld te komen.¹³ De politie schatte op dat moment het aantal demonstranten in op 250 – 400 man. Op straat in Den Haag 'leefde' de demonstratie niet. Er was op dat moment wel sprake van onrust onder jongeren in de wijken Overbosch en de Schilderswijk.

Het aantal personen dat in de demonstratie was geïnteresseerd, nam op social media snel toe. Op dinsdagmiddag 2 juni was het aantal opgelopen tot 1.600. Daarnaast waren er signalen dat andere groeperingen, zoals Extinction Rebellion, Shell Must Fall, Anti-Fascistische Aktie (AFA) en voetbalhooligans zouden kunnen aansluiten. De verwachting van de politie werd bijgesteld naar 2.000 demonstranten met een mogelijke uitloop naar 5.000.

Rotterdam

Op maandag 1 juni werd door KOZP een aanvraag ingediend voor een antiracisme demonstratie van maximaal 100 man op woensdag 3 juni op de Coolsingel, ter hoogte van het Stadhuis. Op maandagavond 1 juni vond een oproep plaats op social media om aan te sluiten bij deze antiracisme demonstratie. Daarnaast waren er signalen dat de harde kern van Feyenoord en de motorclub Untouchables wilden aansluiten. Nader onderzoek wees uit dat deze partijen de demonstratie steunden, er was geen indicatie dat ze ook zouden aansluiten.

¹⁰ Op maandag 1 juni om 10:26 wordt het volgende beeld doorgegeven aan de commandant verantwoordelijk voor de demonstratie: 'Maar liefst 1100 mensen geven [...] aan te komen en 3400 mensen geven aan geïnteresseerd te zijn. Het is natuurlijk wel de vraag hoeveel man er dan daadwerkelijk komt (ervaring leert dat dat er vaak een stuk minder zijn dan op Facebook werd aangegeven) maar toch zijn het wel veel mensen. Organisatie zelf geeft aan 200/300 deelnemers te verwachten.'

¹¹ Op 28 juni 2015 overleed Mitch Henriquez nadat hij de dag daarvoor op een muziekfestival in het Haagse Zuiderpark was aangehouden door de politie.

¹² Het politienetwerkteam werkt landelijk. Binnen dit team zijn verschillende netwerken opgebouwd om collega's met specifieke kennis en expertise in (inter)culturele vraagstukken te kunnen ondersteunen. Voorbeelden zijn het Caribisch netwerk, het Marokkaanse netwerk, de Voetbal eenheid en Roze in blauw. Het politienetwerkteam kan o.a. bij demonstraties worden ingezet om verbindend en de-escalierend op te treden. Het Hoofd Handhaven Netwerken (HHN) zorgt voor de landelijke afstemming.

¹³ In de aanvraag van de demonstratie van 2 juni gaf de organisator aan ca. 500 deelnemers te verwachten.

Via het politienetwerkteam is evenals in Den Haag contact opgenomen met de organisator van de demonstratie. Daarnaast is contact opgenomen met de politie in Amsterdam en Den Haag. Voorafgaand aan de demonstratie waren er geen aanwijzingen dat de openbare orde zou worden verstoord.

Er werden, mede gezien de eerdere ervaringen in Amsterdam en Den Haag, veel demonstranten verwacht. Omdat het aantal deelnemers vooraf lastig was in te schatten, ging de politie uit van een bandbreedte van tussen de 200 en 4.000 deelnemers.

Beschouwing

De politie heeft voor aanvang van een demonstratie weinig tijd om informatie te verzamelen. Voor de drie demonstraties heeft de politie informatie ingewonnen door vanuit het politienetwerkteam contact op te nemen met de organisatie en door social media te monitoren.

Op basis van de verzamelde informatie, zoals het aantal aanmeldingen voor en het aantal geïnteresseerden in een demonstratie, de groeperingen die aangeven deel te nemen en de sfeer rondom een demonstratie, stelt de politie een risico-inschatting op. De risico-inschatting voor de drie demonstraties bestond onder andere uit een inschatting van de sfeer tijdens de demonstratie en uit het aantal deelnemers aan de demonstratie.

Uit de opgevraagde documenten blijkt dat de mogelijkheden van de politie om via social media informatie te vergaren beperkt zijn. Dit komt door de bescherming van de privacy van de gebruikers door de diverse sociale netwerken, door juridische restricties en door de vluchtigheid van informatie op sommige sociale netwerken. Zo bleek na de demonstratie in Amsterdam dat een aantal influencers de demonstratie onder de aandacht van hun volgers hadden gebracht.

Het is moeilijk om de invloed van influencers en (maatschappelijke) ontwikkelingen voorafgaand aan een demonstratie te kwantificeren. Uiteindelijk schatte de politie de sfeer tijdens de drie demonstraties goed in en was het aantal geschatte demonstranten in Den Haag goed, in Rotterdam (ondanks de bandbreedte) aan de lage kant en was de inschatting van het aantal demonstranten in Amsterdam te laag.

Het is lastig te verklaren waarom het aantal demonstranten op 1 juni zo onverwacht opliep. Bij vergelijkbare demonstraties op 30 mei in Berlijn en 31 mei in Londen kwamen respectievelijk circa 1.500 en enkele honderden demonstranten opdagen. Naast het belang en sentiment rondom het onderwerp van Black Lives Matter, zorgde een samenloop van omstandigheden er mogelijk voor dat veel meer demonstranten dan op voorhand werd verwacht bij de demonstratie aansloten. Op 1 juni werden de coronamaatregelen versoepeld. Daarbij was het mooi weer en werden voor het eerst in maanden de terrassen geopend. Daarnaast hebben verschillende influencers relatief kort voordat de demonstratie begon een oproep gedaan om aan te sluiten, of tot de verbeelding van de volgers gesproken door content te plaatsen waarop zij tussen de demonstranten op de Dam stonden. Deze gebeurtenissen hebben ertoe bijgedragen dat het aantal demonstranten groter was dan vooraf kon worden voorzien.

2.3 Operationele besluiten voor aanvang van de demonstratie

Amsterdam

De organisatie van de demonstratie schatte het aantal deelnemers vooraf op circa 250 – 300. Omdat zo'n relatief gering aantal op het Museumplein zou wegvallen, deed de organisatie een aanvraag om de demonstratie naar de Dam te verplaatsen. De capaciteit van de Dam was voldoende voor het verwachtte aantal demonstranten. Volgens schattingen van de politie kunnen op de Dam 7.000 à 8.000 mensen met anderhalve meter tussenafstand staan.¹⁴ De organisatie van de demonstratie zou zorgdragen voor het handhaven van de anderhalve meter maatregel. Daartoe had de organisatie mondkapjes beschikbaar, kruizen op de Dam getekend en looproutes aangegeven.

De politie besloot om met behulp van het politienetwerkteam tijdens de demonstratie verbindend en de-escalerend op te treden. De verantwoordelijkheid voor de demonstratie werd binnen de politie belegd bij het basisteam Burgwallen.

In totaal waren er 12 politiemensen bij de demonstratie aanwezig en was er een aantal bussen van de ordedienst die verdekt stonden opgesteld.¹⁵ Dat was voor de politie op basis van het geschatte aantal demonstranten en de gekozen insteek tijdens de demonstratie voldoende.

Den Haag

Op basis van de beschikbare informatie koos de politie er op maandagochtend 1 juni voor om een Staf Grootschalig en Bijzonder Optreden (SGBO) voor de demonstratie in te richten.¹⁶ Dit hield in dat capaciteit voor de demonstratie werd gereserveerd en dat een geoefende staf hiervoor verantwoordelijk werd. De politie besloot, evenals in Amsterdam, om verbindend en de-escalerend op te treden. Daarvoor werden in Den Haag het politienetwerkteam geactiveerd en politiemedewerkers met een diversiteitsachtergrond gevraagd om de demonstratie te begeleiden. Tevens besloot de politie om de ME buiten het zicht van de demonstranten te plaatsen.

Op 2 juni, een uur voorafgaand aan de demonstratie is de politie de bewegingen in de stad gaan monitoren en gaan onderzoeken of groepen aanstalten maakten om naar het Malieveld te komen. Tevens besloot de politie om vroeg op het Malieveld aanwezig te zijn om de sfeer mee te krijgen en demonstranten vanaf het begin indien nodig te kunnen aanspreken.

De organisatie van de demonstratie had cirkels op het Malieveld getekend, zodat demonstranten werden herinnerd aan de anderhalve meter afstand.

¹⁴ Volgens Wikipedia is de Dam rechthoekig, van noord naar zuid ongeveer 100 meter breed en van west naar oost ongeveer 200 meter lang. Op basis van deze gegevens is de inschatting van de politie reëel.

¹⁵ De ordedienst bestaat uit politiemensen die vanuit een basisteam achter de hand worden gehouden om bij eventuele ongeregelde heden bij te kunnen springen. Als een demonstratie verder uit de hand loopt, kan worden opgeschaald naar de ME. Voor de demonstratie in Amsterdam zijn twee bussen ordedienst opgeroepen. In verband met de corona-maatregelen is de bezetting over vier bussen verdeeld.

¹⁶ Een SGBO kan opgestart worden vanwege (politie-bestuurlijke) complexiteit en om district overstijgend te kunnen werken. Hoewel de precieze werkwijze per eenheid verschillend is, is de opzet van een SGBO min of meer uniform.

Een SGBO staat onder leiding van een algemeen commandant (AC) en heeft een aantal hoofden onder zich die zich verantwoordelijk zijn voor de onderwerpen mobiliteit, ordehandhaving, bewaken en beveiligen, opsporing, interventie, ondersteuning en informatie. Voor de AC is een SGBO een samenspel van aansturen en ondersteunen. De verschillende hoofden moeten de ruimte krijgen om hun eigen operaties uit te voeren. De AC werkt onder verantwoordelijkheid van het reguliere bevoegd gezag.

Rotterdam

Op basis van de opkomst bij de demonstraties in Amsterdam en Den Haag werd in Rotterdam een hoge opkomst verwacht. Om over voldoende capaciteit te beschikken en om district-overstijgend te kunnen werken besloot de politie een SGB0 in te richten. Evenals in Amsterdam en Den Haag koos de politie in Rotterdam voor de verbinding met de organisatie en demonstranten door in te zetten op de verbindende kwaliteiten van het politienetwerkteam en een geringe zichtbaarheid van de ME.

Rotterdam wilde voorkomen dat de demonstranten te dicht op elkaar kwamen. Het handhaven van de anderhalve meter afstand was een harde eis. Met de organisator werd afgesproken dat als hier niet aan kon worden voldaan, de demonstratie zou worden ontbonden.

Tijdens demonstraties is de handhaving bij openbare ordeverstoringen normaliter gericht op het insluiten van demonstranten. Dat zorgt er echter voor dat mensen dichter op elkaar komen te staan. In Rotterdam koos de politie vooraf om bij eventuele ongeregelde demonstranten te verspreiden.

Na overleg met de gezagsdriehoek¹⁷ is de locatie van de demonstratie bepaald. Er werd een locatie aan de voet van de Erasmusbrug geselecteerd. Deze locatie werd door de drie partijen gesteund.

Beschouwing

Jaarlijks worden veel demonstraties gehouden in Amsterdam, Den Haag en Rotterdam. Dit vergt een grote inzet van de politie. Daarom wordt vooraf goed nagedacht over de vereiste inzet en wordt slechts in uitzonderlijke gevallen een SGB0 ingezet.

Voor aanvang van een demonstratie kiest de politie onder andere op basis van het verwachte aantal demonstranten, de verwachte sfeer bij een demonstratie en de mogelijkheid van tegendemonstraties wat de inzet van de politie is en op welke manier (vanuit de lijn of een SGB0) de demonstratie wordt begeleid. Op basis van de inschatting voor de demonstratie in Amsterdam op 1 juni was er geen aanleiding om een SGB0 in te zetten.

De politie adviseert de burgemeester over de locatie van de demonstratie. Voor de politie is van belang dat de locatie voldoende ruimte biedt aan de demonstranten en dat het voor de politie mogelijk is om, indien nodig, handelend op te treden. De locaties in Amsterdam en Den Haag boden voldoende ruimte aan het geschatte aantal demonstranten. In Rotterdam bleek de locatie echter minder geschikt. De politie schatte het aantal deelnemers tussen de 200 en 4.000. Toen het maximale aantal van 4.000 demonstranten werd bereikt, moesten de demonstranten naar de uitloop plekken worden begeleid (zie tevens paragraaf 2.5).

¹⁷ In de gezagsdriehoek vindt het overleg plaats tussen de burgemeester, de (hoofd)officier van justitie en de lokale politiechef over de taakuitvoering van de politie.

2.4 Informatie tijdens de demonstratie

Amsterdam

De politie was vroeg ter plaatse op de Dam. Om 16:00 uur was het nog rustig en was de sfeer gemoedelijk. Op dat moment was de organisatie bezig met het aanbrengen van kruizen en werden er mondkapjes uitgedeeld. Er was voldoende ruimte voor de demonstranten om anderhalve meter afstand te houden.

Even na 16:00 ontstond onverwachts een kantelpunt. Binnen een kwartier zagen de agenten ter plaatse de Dam volstromen. Hierdoor was het voor de demonstranten niet meer mogelijk om anderhalve meter afstand te bewaren. Deze plotselinge toestroom van mensen was door de politie Amsterdam niet voorzien. Het aantal deelnemers lag op dat moment ver boven de eerdere inschatting dat door de politie was gedaan. Achteraf werd het aantal demonstranten geschat op ca. 14.000.

Door de drukte op de Dam viel het mobiele netwerk uit, waardoor WhatsApp en telefonisch verkeer onderling niet meer mogelijk was. WhatsApp wordt door agenten gebruikt om snel informatie te delen. Verkeer via portofoons was op dat moment nog wel mogelijk.

Naast Black Lives Matter (BLM) spandoeken waren er bij de demonstratie bordes en spandoeken gericht tegen politiegeweld. Hoewel de sfeer goed was, was hierdoor wel sprake van een precaire balans. Een vroegtijdige beëindiging van de demonstratie zou, naar inschatting van het politienetwerkteam, hebben kunnen leiden tot conflicten.

Den Haag

De politie kwam een uur voor de demonstratie naar het Malieveld. Bij de meeste demonstraties komen de demonstranten ruim voor aanvang naar de locatie. Bij de antiracisme demonstratie van 2 juni kwamen de demonstranten echter pas vlak voor het begin naar het Malieveld. Bij de demonstratie waren veel verschillende groepen aanwezig: van Viruswaanzin en de gele hesjes, tot en met Antifa.

Om een goed beeld van de demonstratie te krijgen en om de anderhalve meter afstand te monitoren, had de politie naast het politienetwerkteam die zich tussen de demonstranten bevond, ook camera's en een drone ingezet. De informatie die op deze manier werd verzameld, werd in het SGBO gedeeld. De sfeer tijdens de demonstratie was goed en ontspannen.

De politie schatte het aantal deelnemers dat aan de demonstratie deelnam op circa 2.500. Dat aantal kwam redelijk overeen met de schattingen die de politie op de middag van de demonstratie had gemaakt.

Rotterdam

Om informatie over de demonstratie te verzamelen werd ook in Rotterdam gebruik gemaakt van camerabeelden en een drone. De informatie hiervan werd door de informatieorganisatie gemonitord. Daarnaast was er continu contact tussen het politienetwerkteam, die zich tussen de demonstranten bevond, en het SGBO.

Op een gegeven moment werd duidelijk dat het niet lukte om de demonstranten op vrijwillige basis over de locatie te verspreiden, waardoor de anderhalve meter niet

langer gewaarborgd kon worden. Dat was aanleiding om de demonstratie te beëindigen (zie tevens paragraaf 2.5). De politie schatte het aantal demonstranten op dat moment tussen de 4.000 en 5.000.

Na beëindiging van de demonstratie vertrokken de demonstranten en splitsten zich in verschillende groepen naar het CS en andere ov-stations. Na het ontbinden van de demonstratie was er sprake van een onrustige situatie, werden er vernielingen gepleegd en werd vuurwerk naar de politie gegooid.

Beschouwing

De demonstranten kwamen in een zeer korte periode voorafgaand aan de demonstratie naar de beoogde locaties. Zo zag de politie in Amsterdam de Dam in korte periode volstromen en kwamen de demonstranten in Den Haag kort voor de demonstratie naar het Malieveld.

Bij de drie demonstraties koos de politie voor verbinding met de organisatie en demonstranten. Met de inzet van het politienetwerkteam is de verbinding zowel voor- als tijdens de demonstraties goed verlopen.

Naast het politienetwerkteam, heeft de politie in Rotterdam en Den Haag camera's en een drone ingezet. Hierdoor had de politie goed zicht op de sfeer tijdens de demonstratie en afstand tussen de demonstranten en was in staat om, waar nodig, individuen aan te spreken. In Amsterdam was informatie-uitwisseling tijdens de demonstratie beperkt mogelijk doordat het mobiele netwerk overbelast was. Dit zorgde ervoor dat de politiemensen op de Dam elkaar minder snel konden informeren over de aantallen demonstranten, waardoor het overzicht van de politie tijdens de demonstratie minder was.

2.5 Operationele besluiten tijdens de demonstratie

Amsterdam

Toen duidelijk werd dat het tijdens de demonstratie te druk werd om anderhalve meter afstand tussen de deelnemers te waarborgen, nam de politie maatregelen om de verkeersstroom vanaf het Rokin stil te leggen en de Damstraat af te sluiten. Dat gaf enige ruimte. Het was echter nog steeds te druk op de Dam.

Gelet op de beperkte personele aanwezigheid van de politie op de locatie, de aard van en de precaire balans tijdens de demonstratie hield de politie vast aan de-escalerend optreden en een continue verbinding met organisatie en deelnemers. Om te voorkomen dat er ongeregelheden zouden ontstaan, adviseerde de politie de burgemeester niet af te wijken van deze lijn van optreden, gezien de naderende eindtijd van de demonstratie om 18:30 uur in combinatie met de risico's van politie-ingrijpen.

Den Haag

Tijdens de demonstratie heeft de politie weinig operationele besluiten hoeven nemen. Op het moment dat de anderhalve meter enigszins in het geding leek te komen, greep de organisatie op verzoek van de politie in. Tijdens de demonstratie heeft het politienetwerkteam verschillende mensen aangesproken die zich niet aan de anderhalve meter hielden of beledigende borden bij zich droegen.

Rotterdam

De politie en medewerkers van de gemeente probeerden de demonstranten over de geselecteerde locatie te verdelen. Er was achter het podium en op de brug ruimte voor demonstranten. De demonstranten wensten daar echter niet aan mee te werken, omdat ze dan minder zicht op het podium zouden hebben en de boodschap niet meer zouden kunnen horen. Na een laatste waarschuwing werd in overleg met de organisatie en de burgemeester besloten om de demonstratie te ontbinden.

De uitloop van de demonstranten werd begeleid door het politienetwerkteam. Toen er vuurwerk naar de politie werd gegooid, besloot het SGBO om het politienetwerkteam terug te trekken en de ME langs de uitlooprouten te plaatsen. Uit voorzorg werd tevens de ME van Den Haag opgeroepen.

Na afloop van de demonstratie trokken demonstranten in grote groepen de stad in. Politie-medewerkers in het centrum brachten op eigen initiatief de middenstand hiervan op de hoogte en vroegen om de winkels preventief te sluiten. Hiermee wilde de politie voorkomen dat de demonstranten hun toevlucht in de winkels zouden zoeken of vernielingen zouden aanrichten.

Beschouwing

Tijdens de demonstraties koos de politie voor de-escalerend optreden. Gelet op de verwachte sfeer tijdens en het sentiment van de demonstraties koos de politie bij alle drie de demonstraties voor verbinden door inzet van het politienetwerkteam. Dat heeft ertoe geleid dat de politie voorafgaand aan de demonstratie een goed contact had met de organisatie en tijdens de demonstratie met de organisatie en de demonstranten.

De interventies van de politie waren voornamelijk gericht op het verspreiden van mensen om de anderhalve meter te kunnen naleven. Zo werd in Amsterdam geprobeerd meer ruimte te maken door het verkeer van en naar de Dam stil te leggen. In Rotterdam werden de demonstranten in eerste instantie naar de uitloopplekken begeleid. Toen die plekken minder geschikt bleken voor de demonstranten en deze daar niet aan wilden meewerken, werd besloten om de demonstratie te ontbinden.

In Den Haag waren geen interventies nodig. Het Malieveld bood voldoende ruimte voor de demonstranten.

3

Conclusies en aanbevelingen

3.1 Conclusies

Vanaf het moment dat de politie kennis heeft genomen van de aanstaande demonstraties en daarover informatie ging verzamelen tot en met het moment dat de politie gedurende de demonstraties besluiten heeft genomen, heeft de politie bij de demonstraties in Amsterdam, Den Haag en Rotterdam gehandeld zoals van haar verwacht mag worden. De conclusie luidt dan ook als volgt:

Op basis van de bevindingen constateert de Inspectie dat er door de drie politie-eenheden over het algemeen juist is gehandeld voorafgaand aan en tijdens de drie demonstraties.

Voor de Inspectie is er dan ook geen aanleiding om de werkwijze aan te laten passen. Wel laten de demonstraties een aantal 'kritieke momenten' zien:

- De informatiepositie voorafgaand aan een demonstratie; het is lastig om aan de voorkant een accurate schatting van het aantal demonstranten te maken. Zo waren er in Amsterdam veel meer demonstranten aanwezig dan vooraf redelijkerwijs kon worden ingeschat.
- De keuze voor een locatie; deze is van groot belang voor het verloop van de demonstratie en het optreden van de politie. De gekozen locatie in Rotterdam was minder geschikt voor de demonstratie. Op deze locatie bleek het uiteindelijk niet mogelijk om de vereiste afstand te bewaren.
- Wel of niet ontbinden van de demonstratie; hierbij werd vanwege het coronavirus een afweging gemaakt tussen openbare orde en gezondheid. In Amsterdam is besloten om de demonstratie niet te ontbinden vanwege de openbare orde. In Rotterdam is besloten de demonstratie vanwege de gezondheid wel te ontbinden. Den Haag heeft deze keuze niet hoeven maken, vanwege het aantal demonstranten en de gekozen locatie.

3.2 Aanbevelingen

De Inspectie geeft de volgende aanbeveling aan de Korpschef mee:

Blijf investeren in het politienetwerkteam en zorg ervoor dat de hiermee opgebouwde kennis over maatschappelijke ontwikkelingen, geborgd en landelijk gedeeld worden.

I Bijlage

Afkortingen

AFA	Anti-Fascistische Aktie
APV	Algemene Plaatselijke Verordening
BLM	Black Lives Matter
Covid-19	Coronavirus disease 2019
EVRM	Europees verdrag van de Rechten van de Mens
Gw	Grondwet
HHN	Hoofd Handhaven Netwerken
IVBPR	Internationaal Verdrag inzake Burger- en Politieke Rechten
KOZP	Kick Out Zwarte Piet
ME	Mobiele Eenheid
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
SGBO	Staf Grootschalig en Bijzonder Optreden
Wom	Wet openbare manifestaties

Missie Inspectie Justitie en Veiligheid

De Inspectie Justitie en Veiligheid houdt voor de samenleving, de ondertoezichtgestelden en de politiek en bestuurlijk verantwoordelijken toezicht op het terrein van justitie en veiligheid om inzicht te geven in de kwaliteit van de taakuitvoering en de naleving van regels en normen, om risico's te signaleren en om organisaties aan te zetten tot verbetering. Hiermee draagt de Inspectie bij aan een rechtvaardige en veilige samenleving.

Dit is een uitgave van:

Inspectie Justitie en Veiligheid
Ministerie van Justitie en Veiligheid
Turfmarkt 147 | 2511 DP Den Haag
Postbus 20301 | 2500 EH Den Haag
[Contactformulier](#) | www.inspectie-jenv.nl

September 2020

*Aan deze publicatie kunnen geen rechten worden ontleend.
Vermenigvuldigen van informatie uit deze publicatie is toegestaan,
mits deze uitgave als bron wordt vermeld.*